ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА

на дисертаційну роботу Шеіна Олександра Юрійовича

на тему «Бюджетна політика забезпечення економічної безпеки держави»,

подану до захисту на здобуття наукового ступеня доктора філософії

в галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»

за спеціальністю 051 «Економіка»

1. Актуальність теми дисертаційного дослідження

В умовах зростаючої економічної нестабільності, трансформації глобального безпекового порядку та триваючої збройної агресії проти України актуалізується потреба у переосмисленні базових інструментів державного регулювання – зокрема, бюджетної політики – крізь призму її впливу на економічну безпеку держави. Бюджетна політика, що акумулює фінансово-ресурсну основу функціонування держави, виконує системоутворюючу роль у забезпеченні макрофінансової стабільності, сталого розвитку та здатності економіки адаптуватися до надзвичайних викликів. У цьому контексті дослідження Шеіна Олександра Юрійовича є надзвичайно своєчасним і має важливе суспільне значення.

Автор аргументовано доводить, що традиційне тлумачення бюджетної політики як інструменту фіскального балансування є недостатнім для ефективного реагування на сучасні виклики. У зв'язку з цим запропоновано розглядати бюджетну політику як ключовий чинник забезпечення економічної безпеки держави, із акцентом на визначення її функцій, інституційної структури та потенціалу адаптації до кризових ситуацій.

Особливої актуальності набуває порушена в дослідженні проблема низької ефективності бюджетної політики України впродовж 2004–2024 років. Автор виокремлює низку системних дисфункцій, серед яких: проциклічний характер антикризових заходів, надмірна залежність від зовнішніх запозичень, хронічне недофінансування інвестиційних сфер, а також слабка інституційна

Вхідний № 32-В
«06» 06 2025 р.
Київський національний університет технологій та дизайну

спроможність у сфері фіскального прогнозування. У цьому контексті обґрунтовано необхідність переорієнтації бюджетної політики від пріоритету поточного споживання – до забезпечення довгострокового розвитку та структурної модернізації.

З огляду на критичну роль державних фінансів у забезпеченні обороноздатності, підтримці реального сектору економіки та відновленні зруйнованої інфраструктури, наукова проблема, якій присвячено дисертаційне дослідження, набуває особливої значущості. Тема дисертації повною мірою відповідає актуальним викликам національного розвитку та узгоджується з провідними міжнародними підходами до бюджетного планування в умовах безпекових загроз. У цьому контексті робота Шеіна О.Ю. є надзвичайно актуальною як з теоретичного, так і з методологічного та прикладного погляду.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій

Дисертаційна робота Шеіна Олександра Юрійовича вирізняється високим рівнем наукової аргументованості та належною обґрунтованістю сформульованих положень, висновків і рекомендацій. Дисертант здійснив комплексне дослідження проблеми формування та реалізації бюджетної політики як ключового інструменту забезпечення економічної безпеки держави, поєднуючи концептуальний аналіз із прикладними моделями та методиками. Особливо слід відзначити переконливу демонстрацію автором взаємозв'язку між фіскальними параметрами держави, інституційною спроможністю системи публічних фінансів та здатністю національної економіки зберігати стійкість в умовах внутрішніх і зовнішніх загроз.

Структура дисертаційної роботи логічно узгоджена з метою та завданнями дослідження. Кожен розділ репрезентує самостійний етап аналітичного й концептуального опрацювання проблематики, а виклад матеріалу відзначається послідовністю, методичною виваженістю та цілісністю. Теоретичні положення ґрунтуються на глибокому узагальненні

результатів фундаментальних досліджень вітчизняних і зарубіжних учених у сферах публічних фінансів, макроекономічного регулювання, економічної безпеки, інституціональної економіки та бюджетного планування. У дисертації опрацьовано понад 200 джерел наукової літератури, серед яких – класичні праці економічної науки, сучасні дослідження з бюджетної політики, аналітичні звіти міжнародних інституцій, зокрема Міжнародного валютного фонду та Світового банку.

Емпіричну основу дослідження становлять статистичні дані Державної служби статистики України, Міністерства фінансів України, Національного банку України, а також матеріали міжнародних фінансових організацій. Крім того, у роботі використано результати авторських економіко-математичних розрахунків. Така емпірична база дозволила не лише підтвердити висунуті теоретичні гіпотези, а й перевірити їх практичну релевантність шляхом адаптації провідних світових підходів до специфіки функціонування української економіки.

Обґрунтованість результатів дослідження забезпечується застосуванням широкого методологічного інструментарію, що поєднує загальнонаукові та спеціальні методи. У роботі використано діалектичний метод – для розкриття природи взаємозв'язку між бюджетною політикою та економічною безпекою; історико-логічний аналіз – для простеження еволюції бюджетного механізму; методи порівняльного аналізу та структурно-функціонального моделювання – для дослідження інституційної архітектури бюджетної політики; а також методи регресійного й сценарного моделювання – для кількісного обґрунтування стратегічних управлінських рішень.

Особливої уваги заслуговує запропонований автором підхід до моделювання інтегрального показника економічної безпеки, заснований на оцінюванні впливу ключових бюджетних змінних – рівня бюджетного дефіциту, обсягів капітальних видатків, податкового навантаження, співвідношення державного боргу до ВВП, рівня тіньової економіки тощо.

Застосований у дисертації кореляційно-регресійний аналіз дав змогу здійснити кількісну оцінку сили та напряму впливу фіскальних індикаторів на рівень економічної безпеки, виявити статистично значущі залежності, а також побудувати тривимірну прогнозну модель із врахуванням інерційного, песимістичного та оптимістичного сценаріїв розвитку.

Наукові положення, викладені в дисертації, є теоретично переконливими та практично обґрунтованими. Зокрема, у першому розділі автор проводить поглиблене теоретико-методологічне осмислення категоріального апарату, уточнюючи дефініції понять «бюджетна політика» та «економічна безпека» у контексті державного управління. Особлива увага приділяється сучасним концепціям адаптивної бюджетної політики та її стратегічної переорієнтації.

У другому розділі послідовно реалізовано завдання діагностики фіскального простору України. Зокрема, виявлено структурні дисфункції в доходній та видатковій частинах бюджету, підтверджено проциклічний характер кризових рішень і доведено надмірну залежність від зовнішнього боргу. На основі порівняльного аналізу з країнами G20, Європейським Союзом та Республікою Корея обґрунтовано доцільність використання гнучких інструментів бюджетного реагування.

У третьому розділі обґрунтовано концепцію переорієнтації бюджетної політики з фіскально-обслуговуючої моделі на інвестиційно-стимулюючу. У межах прогнозного блоку побудовано регресійні моделі динаміки інтегрального показника економічної безпеки залежно від різних сценаріїв трансформації бюджетної політики. На основі отриманих результатів зроблено висновок про значний потенціал капітальних видатків як мультиплікатора економічної стабільності.

Таким чином, обґрунтованість наукових положень дисертації підтверджується єдністю теоретичної, методологічної та аналітичної логіки викладу, належним рівнем верифікації результатів, а також аргументованістю й системністю практичних рекомендацій. Висновки логічно випливають із

проведеного дослідження, є цілісними та відповідають поставленим завданням. Тема, мета і предмет дослідження розкриті повною мірою.

3. Достовірність та новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Достовірність отриманих результатів, сформульованих висновків і наукових рекомендацій у дисертації Шеіна Олександра Юрійовича не викликає сумнівів. Представлена робота свідчить про вагомий теоретичний і прикладний внесок автора у розробку концептуального, методологічного та практичного підґрунтя бюджетної політики в контексті забезпечення економічної безпеки держави. Мета дисертації чітко визначена, завдання – логічно взаємопов'язані, а обраний підхід до їх реалізації – методологічно обґрунтований і науково релевантний.

Завдання дисертації безпосередньо корелюють із положеннями наукової новизни, що свідчить про цілісність і послідовність дослідження. Здобувач демонструє самостійність у формулюванні категоріального апарату, інтерпретації чинних фіскальних практик, побудові авторських моделей та формуванні висновків, що є важливим показником академічної доброчесності та наукової зрілості.

Наукова новизна результатів дисертаційного дослідження полягає передусім у комплексному обґрунтуванні бюджетної політики як інструменту системного впливу на економічну безпеку в умовах воєнного стану, фіскальних дисбалансів та екзогенних ризиків. До ключових наукових здобутків, які суттєво поглиблюють сучасні знання в галузі публічних фінансів, належать:

уточнено сутність і зміст категоріального апарату бюджетної політики та економічної безпеки держави (с. 15–20), зокрема запропоновано тлумачення інституційного середовища бюджетної політики як сукупності макроекономічних, нормативно-правових, ресурсних та інформаційних умов, що забезпечують збалансоване функціонування фіскальної системи у безпековому контексті;

сформульовано авторське бачення економічної безпеки як комплексної характеристики стану національної економічної системи, що відображає її стійкість, стабільність та здатність до розвитку; забезпечення балансу між виробництвом, розподілом і споживанням товарів і послуг; безперебійне функціонування логістичних та інфраструктурних елементів; а також здатність держави ефективно протистояти внутрішнім і зовнішнім загрозам (с. 61-62);

удосконалено класифікацію видів економічної безпеки (с. 23–25), доповнену новими компонентами – бюджетною, монетарною, інфраструктурною, безпекою домогосподарств та ринковою безпекою, що дало змогу здійснити розширений аналіз впливу бюджетної політики на ключові сфери функціонування економіки та сформувати основу для побудови інтегрального показника економічної безпеки;

набула подальшого розвитку типологія деструктивних загроз економічній безпеці (с. 102–107), які класифіковано за джерелом (внутрішні / зовнішні), масштабом (загальнонаціональні / локальні) та формою впливу (прямі / опосередковані), з урахуванням ризиків ресурсного походження та критичних точок фіскальної вразливості;

розроблено методичний підхід до оцінювання впливу бюджетної політики на економічну безпеку (с. 58-59), який базується на моделі грошових потоків, що об'єднує основні сектори економіки та дає змогу оцінити ефективність бюджетної політики через вплив на стійкість системи національних фінансів, фінансового ринку та логістичної інфраструктури;

здійснено побудову інтегрального показника економічної безпеки (с. 123–132) з використанням кореляційно-регресійного моделювання, що дало змогу кількісно оцінити вплив таких бюджетних параметрів, як обсяг капітальних видатків, дефіцит бюджету, податкові надходження, державний борг на економічну стійкість держави;

розроблено неструктуровану регресійну модель прогнозування економічної безпеки України (с. 172–185), яка враховує сценарні зміни в

умовах воєнного стану та дозволяє оцінити варіативні траєкторії розвитку макрофінансової ситуації залежно від параметрів бюджетної політики;

запропоновано підходи до оптимізації бюджетної політики у воєнний і повоєнний періоди (с. 156-170), що включають адаптацію міжнародного досвіду, зміщення акцентів на капітальні інвестиції, фіскальну детінізацію, реформування адміністрування ПДВ, боротьбу з корупцією та спрямування ресурсів на підтримку критичних галузей.

Усе зазначене вище дає підстави зробити висновок, що дисертаційна робота має істотну наукову новизну, яка поглиблює теоретичні засади бюджетної політики в системі економічної безпеки, розвиває методологію фіскального аналізу, збагачує вітчизняну економічну науку та відповідає визначеній меті і завданням дослідження.

4. Повнота викладу у наукових публікаціях наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Основні результати дисертаційного дослідження Шеіна Олександра Юрійовича опубліковано у 10 наукових працях загальним обсягом 5,11 друкованих аркушів, з яких 4,91 друкованого аркуша належить особисто автору. До складу опублікованих праць входять: 1 наукова стаття в зарубіжному виданні (Чехія), що підтверджує представлення наукових результатів у міжнародному науковому просторі; 4 наукові статті у фахових виданнях з економіки, включених до переліку наукових фахових видань України, 5 праць апробаційного характеру, опублікованих у матеріалах міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференцій.

Наукові результати, положення та пропозиції, викладені в дисертаційній роботі, є особистою працею здобувача, свідчать про самостійність наукового пошуку та були апробовані у науково-практичному середовищі. Публікації виконані як одноособово, так і у співавторстві; при цьому у дисертації використано лише ті фрагменти співавторських робіт, які є результатом

особистих наукових здобутків автора, що підтверджується відповідними бібліографічними довідками.

Це дає підстави вважати виконаними вимоги пункту 8 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти чи наукової установи щодо присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України №44 від 12 січня 2022 року.

Положення дисертаційного дослідження, що відображають наукову новизну, повністю оприлюднені у фахових та зарубіжних виданнях, а також обговорені на наукових конференціях і тематичних форумах, що забезпечує їх зовнішню експертизу та належну апробацію головних результатів.

5. Значущість дослідження для науки і практики та шляхи його використання

Представлені здобувачем результати дослідження, висновки та рекомендації мають як теоретичну, так і практичну цінність. Науковий внесок Шеіна Олександра Юрійовича полягає в обґрунтуванні теоретичних і методичних засад трансформації бюджетної політики в умовах загроз економічній безпеці держави з урахуванням сучасного стану публічних фінансів, безпекових викликів та потреб стратегічного відновлення національної економіки.

Дослідження має вагоме значення для науки публічних фінансів, економічної безпеки та державного управління як міждисциплінарної галузі знань. Наукову значущість дисертації визначає системний підхід до аналізу взаємозв'язку між бюджетною політикою та економічною безпекою держави, що включає впорядкування категоріального апарату та уточнення дефініцій таких ключових понять, як «інституційне середовище бюджетної політики» та «економічна безпека». Особливу увагу приділено обґрунтуванню ролі капітальних видатків і фіскального навантаження як ключових регуляторів макрофінансової стійкості. Визначено вплив бюджетної політики на безпеку

фінансового, інфраструктурного, боргового та податкового сегментів державного управління. Запропоновані наукові положення сприяють удосконаленню теоретико-аналітичної основи бюджетного планування в умовах воєнного стану, що робить роботу особливо актуальною для сучасних викликів національного розвитку.

Практичну значущість дослідження мають розроблені автором методичні підходи до оцінювання рівня економічної безпеки держави на основі інтегрального показника, побудованого з урахуванням впливу таких ключових параметрів, як дефіцит бюджету, обсяги капітальних видатків, податкові надходження, державний борг. Значущими є також розроблена система індикаторів бюджетної компоненти економічної безпеки, яка забезпечує комплексну оцінку впливу фіскальних факторів на стабільність національної економіки, а також запропонована модель прогнозування рівня економічної безпеки на основі неструктурованої регресійної моделі. Цей підхід дає змогу більш точно враховувати складні взаємозв'язки між бюджетними параметрами та економічною стабільністю, що підвищує ефективність прийняття стратегічних рішень у сфері публічних фінансів. Про практичну значущість науково-методичних розробок автора свідчить те, що вони знайшли застосування у діяльності низки установ, зокрема: Державного науково-дослідного інституту інформатизації та моделювання економіки Міністерства економіки України (довідка № 51/05.01-Д від 02.04.2025 р.); Фінансового управління Тернопільської міської ради в процесі реалізації бюджетної політики територіальної громади (довідка № 11-03/116 від 11.03.2025 р.); Київського національного університету технологій та дизайну, у межах навчального процесу (довідка № 05-05/897 від 23.04.2025 р.).

6. Ідентичність змісту анотації та основних положень дисертації

Аналіз змісту анотації підтверджує її повну відповідність ключовим положенням, викладеним у тексті дисертації. У анотації відсутні положення чи

ідеї, які не представлені в основному тексті, що свідчить про узгодженість і цілісність викладу наукового матеріалу.

Анотація подана двома мовами – українською та англійською, що забезпечує доступність дослідження для вітчизняної та міжнародної наукової спільноти. Вона є лаконічним і водночас змістовним узагальненням основних результатів дослідження, наукової новизни та практичної значущості роботи. Анотацію та текст дисертації оформлено відповідно до вимог, встановлених МОН України.

7. Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності

Аналіз наукових публікацій, що висвітлюють основні результати дисертаційної роботи Шеіна Олександра Юрійовича, не виявив жодних ознак порушень академічної доброчесності. Зокрема, не виявлено випадків академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації чи фальсифікації результатів дослідження. Це свідчить про відповідність представлених матеріалів вимогам етики наукової діяльності та високий рівень академічної чесності автора.

У дисертації системно дотримано вимог до академічної етики щодо належного цитування та посилання на джерела інформації в усіх випадках використання чужих ідей, результатів, тверджень і статистичних даних. У тексті роботи коректно оформлено покликання на нормативно-правові акти, аналітичні звіти, наукові публікації, методики та інші джерела, що підтверджує достовірність наукового викладу.

Представлена до захисту дисертація відповідає нормам законодавства України у сфері авторського права і суміжних прав, а також принципам академічної доброчесності, закріпленим у Законі України «Про освіту». Робота є самостійним науковим дослідженням, що відображає особистий внесок здобувача в розроблення теоретичних, методичних і прикладних аспектів бюджетної політики в системі забезпечення економічної безпеки держави.

8. Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертаційної роботи і її окремих положень

Загалом позитивно оцінюючи зміст і результати дисертаційного дослідження, виконаного Шеіним Олександром Юрійовичем, варто звернути увагу на окремі дискусійні положення та недостатньо деталізовані аспекти, які можуть бути враховані в подальших наукових розробках автора.

1. У підрозділі 1.1 ґрунтовно розкрито категоріальний апарат бюджетної політики та економічної безпеки. Водночас доцільно було б чіткіше розмежувати поняття «бюджетна безпека» і «фіскальна стабільність» не лише на рівні визначень, а й за допомогою прикладних критеріїв діагностики. Це дозволило б посилити як теоретичний, так і практичний аспект проведеного аналізу.

2. У підрозділі 2.1 автор комплексно охарактеризував стан бюджетної політики України у 2004–2024 роках. Аналіз набув би більшої переконливості, якби його доповнили порівнянням із країнами, що мають подібний досвід кризового бюджетування, такими як Хорватія, Литва чи Ізраїль. Це дозволило б розширити емпіричну базу дослідження, глибше розкрити специфіку антикризових заходів і сформулювати більш ефективні рекомендації щодо оптимізації бюджетної політики в умовах високої невизначеності.

3. У роботі наведено неструктуровану регресійну модель оцінки економічної безпеки (п. 3.2), однак вибір саме цього підходу як альтернативи класичним DSGE- або VAR-моделям потребує додаткового обґрунтування. Доцільно було б доповнити виклад поясненням переваг такого підходу в умовах обмеженого обсягу вхідних даних, їхньої нестабільності, гетероскедастичності та високої невизначеності, що характерні для періоду воєнного стану.

4. У підрозділі 3.3, присвяченому сценарному прогнозуванню, доцільно детальніше окреслити макроекономічні припущення, які лежать в основі побудови песимістичного та оптимістичного сценаріїв. Зокрема, корисним було б включення аналізу чутливості моделі до змін ключових фіскальних параметрів – таких як рівень податкових ставок, обсяг державних

видатків чи дефіцит бюджету. Це зробило б моделювання більш динамічним і реалістичним, адже дозволило б оцінити, як варіації цих екзогенних змінних впливають на ендогенні показники економіки, наприклад, ВВП, інфляцію чи безробіття. Такий підхід відповідає загальноприйнятим макроекономічним моделям, які базуються на економетричних рівняннях і дають змогу прогнозувати наслідки політичних рішень у різних умовах.

5. У дисертації обґрунтовано тезу про обмеженість фіскального простору в умовах воєнного стану та необхідність пріоритизації бюджетних видатків. Водночас у роботі не достатньо приділено уваги аналізу ефективності реалізації ключових державних цільових програм, пов'язаних з безпековою проблематикою. Так, варто було б критично проаналізувати державні програми підтримки оборонного сектору, які мають пріоритетне значення у нинішній час, чи заходи з підтримки бізнесу, спрямовані на збереження робочих місць та відновлення національної економіки. Оцінка таких програм сприяла б визначенню їхньої ефективності та формуванню рекомендацій для вдосконалення бюджетної політики в умовах обмеженого фіскального простору

Сформульовані зауваження жодним чином не знижують загальної позитивної оцінки дисертаційної роботи, а, навпаки, підкреслюють складність, актуальність і багатовекторність обраної тематики. Вони можуть слугувати підґрунтям для подальших наукових пошуків здобувача у сфері фіскальної політики, бюджетного планування та економічної безпеки держави.

Вищевикладене має виключно дискусійний характер. Належним способом реагування на ці зауваження може бути їх обговорення під час публічного захисту, що жодним чином не применшує вагомості наукових здобутків автора.

У цілому дисертаційна робота Шеіна Олександра Юрійовича справляє позитивне враження, а виявлені дискусійні положення та окремі недоліки не применшують її наукового і практичного значення.

За змістом та оформленням дисертація Шеіна Олександра Юрійовича на тему «Бюджетна політика забезпечення економічної безпеки держави», відповідає встановленим вимогам Міністерства освіти і науки України, зокрема:

- відповідає паспорту спеціальності 051 – «Економіка», галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»;
- відповідає вимогам, встановленим Порядком присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України №44 від 12 січня 2022 року.

Таким чином, дисертація Шеіна Олександра Юрійовича є прикладом самостійного наукового дослідження, виконаного на високому академічному рівні, що характеризується завершеністю, науковою новизною, внутрішньою логічною єдністю та практичною релевантністю.

9. Загальна оцінка роботи, її відповідність встановленим вимогам

Дисертаційна робота Шеіна Олександра Юрійовича на тему «Бюджетна політика забезпечення економічної безпеки держави» є завершеною, самостійно виконаною науковою працею, у якій комплексно розроблено теоретичні, методичні та прикладні засади оптимізації бюджетної політики в контексті забезпечення економічної безпеки держави в умовах воєнного стану, фіскальної нестабільності та стратегічної трансформації публічних фінансів.

У дисертації повністю розкрито тему дослідження, реалізовано поставлену мету, вирішено окреслені завдання, обґрунтовано систему нових наукових положень, що мають як фундаментальне теоретичне значення, так і прикладну цінність для державної фінансової політики. Дослідження містить науково обґрунтовані підходи до структуризації загроз економічній безпеці, моделювання впливу бюджетних параметрів на макрофінансову стабільність,

розробки індикаторів бюджетної складової безпеки та сценарного прогнозування у нестабільному фіскальному середовищі.

Повнота викладу наукових результатів у публікаціях, їхня аргументованість і належне практичне впровадження свідчать про високу наукову культуру дослідника, академічну доброчесність та самостійність у виконанні дисертації. Структура, зміст та стиль оформлення відповідають встановленим академічним вимогам.

З урахуванням актуальності, наукової новизни, теоретичної та прикладної значущості отриманих результатів, дисертаційна робота Шеіна Олександра Юрійовича відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України №44 від 12 січня 2022 року, а її автор заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 – Економіка, галузі знань 05 – Соціальні та поведінкові науки.

Опонент
доктор економічних наук, професор,
завідувач науково-дослідної
лабораторії OSINT-досліджень та
безпекової аналітики
Львівського державного
університету внутрішніх справ **Ірина РЕВАК**

ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
Підпис
засвідчую
Вчений секретар Н.Я.Рудий
20___ р.